

זהירות, חוק פנסיה חובה

מאת אביה ספיבק

אם ייושם חוק פנסיית החובה, שעבר בכנסת בקריאה טרומית ביום 31.12.03, העובדים יקבלו בפנסיה רק 30% מהשכר האחרון שלהם. עובד שהשכר 3,000 שקל בחודש, שעבד באופן רצוף מגיל 30 עד 65 והוא ומעבידו הפרישו לקרן בלי להחסיר חודש אחד, יקבל פנסיה של 900 שקל בלבד. כל זאת במקרה הגרוע פחות. שכן אפילו 900 השקלים הללו אינם מובטחים: הקרן משקיעה בשוק ההון, ואם יהיו בו ירידות משמעותיות -- תהיה ירידה בפנסיה הזעומה הזאת.

כמי שהטיף בכל מקום להנהגת פנסיית חובה, והסביר במשך שנים את הרציונל הכלכלי והדמוגרפי שלה, אני מוצא את עצמי היום במצב מוזר, כאשר אני צריך להזהיר מפני החוק החדש. גם אנשי הביטוח הלאומי, שתמכו כל השנים בהנהגת פנסיית חובה, מחזיקים בדעה דומה. יש לקוות, שיוזם החוק ויו"ר ועדת הכספים, ח"כ אברהם הירשזון, יתקן את החוק במסגרת הקריאה השנייה בכנסת.

שני עקרונות עמדו ביסוד פנסיית החובה: השיקול הכלכלי היה, שצריך לחסוך בהווה וכך להגדיל את יכולת המשק לשלם בעתיד, לקראת ההזדקנות הצפויה של ישראל בעוד 30-40 שנה. השיקול החברתי היה, לכסות בפנסיה את השכבות החלשות יותר: העובדים המשתכרים שכן מינימום או סכום דומה, שרמת חייהם נפגעת מאוד בתקופת הזיקנה. אילו היה הביטוח הלאומי בישראל מעניק קצבאות זיקנה גבוהות יותר, לא היה צורך חברתי בפנסיית חובה. יתרונה הוא בגורם הצבירה, אשר איננו קיים בביטוח הלאומי.

איך הגענו לאחוזי פנסיה נמוכים כל כך? הציבור מודע לרפורמה בפנסיה, אשר טיפלה בגירעונות האקטואריים של הקרנות הוותיקות. הוא מודע פחות לכך, שהחלו הרעות משמעותיות בתנאי החיסכון בקרנות הפנסיה החדשות; והרי התוכנית היא, ליישם את פנסיית החובה באמצעות הקרנות החדשות. בתוך שלל הידיעות הכלכליות קשה לפעמים להבחין בדברים שהם חשובים לכל אחד בציבור. מה גם, שלשום צד מהצדדים המעורבים אין עניין להיות השליח שמביא את הבשורות הרעות.

הרעה אחת בזכויות נבעה מהכנסת לוח תמותה חדש, המבוסס על נתוני-אמת מהקרנות. הלוח החדש מבטא את תוחלת החיים הגבוהה יותר, וגם- וזה חשוב יותר- מביא בחשבון את העלייה העתידית בתוחלת החיים. שינוי זה כשלעצמו הוריד את הפנסיה בעשירית. זהו כמובן שינוי מחויב המציאות: עליית תוחלת החיים היא נתון שמוכרחים להתחשב בו. ההרעה השנייה, והחשובה מכולן, נבעה מהורדת התמיכה הממשלתית דרך ריבית מסובסדת לאיגרות החוב המיועדות, משיעור של 4.6% לשיעור של 4%. בחוק פנסיית החובה יש שתי הרעות נוספות: הורדת השכר המבוטח לשיעור של 70% מכלל השכר, והקטנת תשלומי המעביד לקרן הפנסיה משיעור של 12% לשיעור של 9.5%.

לולא השינויים הללו, היתה פנסיית החובה 64% מהשכר האחרון. עכשיו היא תהיה 30% מהשכר האחרון. זאת כמובן תוצאה לא הגיונית.

אם הפנסיה בקרנות החדשות כל כך לא כדאית, מדוע ממשיכים לחסוך באמצעותן? הסיבה היא: הטבות מס. ההפרשה לפנסיה פטורה ממס, ולכן המדינה נושאת בחצי

מעלותה לפרט, שבעבורו המס הוא בשיעור שולי של 50%. מכאן, ששיעור הריבית בפועל על החיסכון בקרן הפנסיה הוא גבוה בהרבה משיעור של 4%. הטבת מס זו צפויה לעלות למדינה 7.8 מיליארדי שקלים בשנת 2004. הפנסיה כדאית הרבה פחות לעובדי שכר מינימום, שאינם משלמים כלל מס הכנסה. מכאן, שאין זה צודק להכריח דווקא אנשים אלה לחסוך לפנסיה.

האם ניתן להציל את פנסיית החובה? כן. יש להוריד חלק מההטבות במס שניתנות לעשירון העליון, ולהשתמש בכסף כדי לסבסד את הריבית של פנסיית החובה. או לחלופין, לסבסד את ההפרשה השוטפת על ידי "מס שלילי"; כלומר, תשלום העובר מהמדינה אל הפרט.

חישובים אקטואריים שנעשו בבנק ישראל מלמדים, שסבסוד הריבית על הכנסות נמוכות עד 5.05% לשנה מביא לשיעור של 66 אחוזי פנסיה מהשכר המבוטח, לאחר 35 שנות עבודה. במילים אחרות, הכסף שייצבר מהפרשות העובד והמעביד יספיק לשלם פנסיה הוגנת לעובד מתוך התחשבות בלוחות התמותה המעודכנים. שיעור הפנסיה הוא קרוב לשיעור של 70 אחוזי פנסיה שקיבלו המבוטחים בקרנות הישנות, לפי 2% לשנת עבודה.

ריבית זו, של 5.05% צמוד לשנה, היתה מה שקיבלו הקרנות באמצעות אג"ח מיועדות עד הרפורמה האחרונה. האם חייבים להמשיך להנפיק אג"ח מיועדות כדי לסבסד את הריבית? בפירוש לא. ניתן להעניק ביטוח לריבית מינימלית על השקעות קרנות הפנסיה. תכנון נכון של מנגנון הביטוח ימנע פגיעה בתפקודו של שוק ההון. באוצר ובבנק ישראל נערכו כבר לפני כמה שנים מחקרים, שהציעו מודלים לביטוח כזה.

הכותב הוא משנה לנגיד בנק ישראל ופרופסור לכלכלה באוניברסיטת בן-גוריון.

המאמר התפרסם בעיתון הארץ בתאריך 4.3.04.

פקס. 5602205-03, מרכז אדוה, ת.ד. 36529, תל-אביב 61364, טל. 03-5608871

Fax. 03-5602205, Adva Center, POB 36529, Tel Aviv 61364, Tel. 03-5608871

e-mail: advainfo@bezeqint.net